

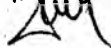
Este adevărat că în diverse împrejurări sau epoci li s-a dat expresie mai largă sau mai restrânsă drepturilor convenite laicilor, dar aceasta nu schimbă întru nimic conținutul principiului organic sau constituțional bisericesc, cel dintâi și cel mai important principiu canonic fundamental al Bisericii ancorat în eclesiologie, care legitimează toate drepturile convenite mirenilor în viața Bisericii și care postulează în permanență recunoașterea și asigurarea acestor drepturi.

Este de neînțeles pentru oricine că laicii nu pot fi priviți nici ca simplu decor, nici ca masă de supuși sau ca turmă cuvântătoare, și nici ca membri de a doua categorie ai Bisericii, ci ca astfel de membri fără de care Biserica nu poate să existe și nici n-are rost să existe.

Iar laicii au o situație determinată ca îndatoriri și drepturi consacrate de învățătura de credință a Bisericii, ca și de rînduiele ei canonice. Ei sînt chemați de Isus Domnul la libertatea slavei fiilor lui Dumnezeu (Rom. VIII, 21), ca astfel să poată fi împreună-lucrători ai lui Dumnezeu (I Cor. III, 9) mai întîi în Biserică și apoi în lume.

Căci nu este cu putință ca ei să fie împreună-lucrători ai lui Dumnezeu în lume, fără a fi mai înainte împreună-lucrători ai lui Dumnezeu în Biserică.

Pr. Prof. LIVIU STAN

9 1969 M

PROBLEMA UNIATISMULUI ÎN PERSPECTIVA ECUMENICĂ *

1. S-a făcut nu numai din latura ortodoxă, ci și din cea romano-catolică afirmația că, atunci cînd a aruncat anatema asupra Bisericii Ortodoxe la 1054, cardinalul Humbert a făcut o greșeală. Receni s-a procedat la repararea acestei greșeli.

Dar dacă se recunoaște ca greșeală excomunicarea de la 1054, tot ca greșeală trebuie să fie recunoscută și acțiunea întreprinsă în secolele al XVI-lea — al XVIII-lea de Biserica Romano-Catolică pentru a rupe de la sinul Bisericii Ortodoxe grupurile de credincioși, constituite în așa-zisele Biserici unite. Arhiepiscopul unit melchit Elias Zoghby declară că într-adevăr azi: «Biserica Romană și-a dat seama că a comis o greșeală (creînd uniatismul) și că aceasta a fost un act antiecumenic»¹. Dar această recunoaștere ar trebui să se manifeste în declarații limpezii și în acte coresponsabile, cum s-a procedat în chestiunea anatemei de la 1054. Aceasta ar înălțura în mod efectiv cea mai importantă piedică din calea apropierii între cele două Biserici. Ar fi singurul act de revenire reală a lor la dialogul iubirii.

În acțiunea de creere a uniatismului Biserica Romano-Catolică a pornit de la falsa convingere a cardinalului Humbert că Biserica Ortodoxă nu mai e o Biserică ce poate asigura mintuirea membrilor ei, că e o Biserică nedeplină. Dacă această convingere a fost părăsită, socolim că este o inconsecvență să fie regretat actul cardinalului Humbert -- sau poate chiar acțiunea prin care s-a creat uniatismul --, dar să fie continuată apărarea rezultatului acestei acțiuni.

* Partea întâi a acestui articol a fost publicată și în «Mitropolia Ardealului», XIV (1969), nr. 4-6, p. 213-220.

¹ Ibidem, nr. 3, 1968, p. 99-100.

Gestul cardinalului Humbert de la 1054 a primit o confirmare practică și despărțirea între cele două Biserici, proclamată teoretic la acea dată, a devenit o realitate dureroasă, o luptă pe teren de fiecare zi, prin crearea uniatismului. Același arhiepiscop melchit unit scrie: «Crearea Bisericilor unite a adâncit și mai mult șanțul care separă Biserica Romei de Bisericile Ortodoxe de Răsărit. Biserica Romei găndea că ar putea cuceri în mod treptat întreaga Ortodoxie și ar face-o pe aceasta să intre în orbita sa prin convertirii individuale și colective. Ea a greșit ținta pentru că a semănat neîncrederea între ortodocși și i-a pus în gardă»². Dovada e că pînă la începutul de creare a uniatismului, în secolul al XVI-lea, s-au făcut încercări de a se reface unitatea dintre cele două Biserici prin tratative. Dialogul a continuat pînă atunci. De atunci aceste încercări au încetat. Dialogul a încetat și locul lui l-a luat lupta: lupta de cucerire din partea Romei, lupta de apărare din partea Ortodoxiei³.

2. Greșeala acțiunii de creare a uniatismului s-a văzut și în faptul că grupurile unite n-au putut fi înființate propriu-zis printr-un misionarism. Căci ce noutate în credință putea propovădui «misionarismul» catolic între ortodocși? Nimic altceva decît îndemnul de a recunoaște pe papa ca autoritate supremă. Dar aceasta nu era o chestiune de credință, care să atragă sufletele, ci o chestiune de jurisdicție pămîntească și de eventual oportunism lumesc. De fapt, toate disputele dintre uniți și ortodocși, o dată cu crearea grupurilor unite, au fost nu dispute pe planul înalt al spiritualității, ci dispute din planul coborît al jurisdicției, păgubind enorm viața spirituală. Arhiepiscopul unit Zoghby declară că primatul papal a fost de o mie de ani încoace «un pretext de divizare» între creștini⁴.

Într-adevăr din cauza afirmării primatului s-a produs schisma de la 1054; din cauza refuzului unui dialog cu cei ce voiau o înnoire a Bisericii s-a produs divizarea creștinismului occidental în secolul al XVI-lea; din cauza primatului au fost despărțite de la sînul Bisericii Ortodoxe grupurile unite. Și pe tot parcursul ultimului mileniu, cu cît aderenții centralismului roman au accentuat mai mult primatul cu atît celelalte Biserici s-au fixat într-o mai mare poziție, iar dialogul a devenit imposibil. Căci pe măsură ce Biserica Romană urmărea atragerea celorlalți creștini în «staulul lui Petru» ceilalți își apărau libertatea. Unitatea se poate realiza și menține prin echilibru între opiniile liber manifestate, nu prin dictat. Așa s-a procedat în Biserica primară. E semnificativ că azi Biserica Romano-Catolică începînd să renunțe la metoda dictatului, celelalte Biserici sînt bucuroase și ele să intre în relații cu ea.

Disputele în jurul primatului au devenit mai aprinse în acele regiuni creștine necatolice, unde au apărut agenții prozelitismului catolic și mai ales în regiunile ortodoxe unde acești agenți nu ofereau altceva creștinilor pe care voiau să-i atragă la uniatisem decît primatul papal. Grupurile unite create întrețineau în acele regiuni aceeași dispută obsedantă, menținînd lupta între Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică și un nivel coborît de viață spirituală, ceea ce se împlina mai puțin în regiunile catolice și ortodoxe centrale.

Uniatisemul este singura formă de creștinism care nu s-a născut și nu s-a menținut ca o mișcare religioasă pozitivă și originală, ci din propaganda oportunistică a primatului papal. El a trăit din zestrea spirituală a Ortodoxiei, atrofiată la căpeteniile

2. *Ibidem*.

3. Le Patriarche melchite Maximos IV, *Voix de l'Eglise d'Orient. Voix de l'Eglise Melchite*, Herder, Freiburg im Breisgau, 1962, p. 20.

4. *II Concilio Vaticano II. 3 sessione*, Bologna, 1964 Supliment la «Il Regno», nr. 9/1968, p. 91.

lui de o exagerată preocupare de juridismul dezvoltat în catolicism prin accentul pus pe primatul jurisdicțional al papii. Uniatismul a făcut opoziție Ortodoxiei trăind din Ortodoxie, dar năzuind pe neobservate la subminarea ei.

3. Propaganda pentru atragerea ortodocșilor sub jurisdicția papală, neputând oferi motivele pentru o mișcare spirituală spontană a maselor spre catolicism, a fost susținută cu promisiuni de avantaje lumești. Conform mentalității clericaliste și medievale de atunci, s-a promis clerului ortodox din statele catolice, care va primi jurisdicția Romei, privilegiile egale cu ale clerului celorlalte Biserici recepte, dar poporului nimic. Cum în viața religioasă a credincioșilor nu trebuia să se schimbe nimic, acesta deocamdată nici nu trebuia să știe ceva despre această simplă trecere a lui prin ierarhi și preoți sub jurisdicția Romei. El putea fi înșelat cu conștiința împăcată, dată fiind convingerea catolică de atunci că omul poate fi mântuit fără voia și fără știrea lui. Clerul ortodox, aflat în situație de iobăgie în imperiul austriac și în regatul polonez, a acceptat acest contract, primind și el asigurări că nu l se va cere nicicând o schimbare a credinței, ci numai o acceptare a jurisdicției papale. Privilegiile trebuia să le acorde împăratul Austriei sau regele Poloniei. Din crearea uniatismului câștiga atât Roma cât și statul catolic austriac sau polonez: Roma își întindea stăpânirea peste alte grupuri creștine; împăratul Austriei își consolida stăpânirea trăgând la religia sa un număr de cetățeni necatolici și rupind sufletește pe românii din Transilvania, aflată în cadrul imperiului, de românii din Principatele de la sudul și estul Carpaților. Aceleași scopuri le urmărea regele Poloniei prin punerea rutenilor și ucrainenilor sub jurisdicția Romei. Uniatismul a fost astfel produsul unui dublu act politic: produsul unui act politic al Romei combinat cu un act politic al statului austriac sau polonez.

Dacă ne restringem la poporul român, uniatismul a fost pentru el și o tentativă de desmembrare națională, o perspectivă de deznaționalizare. Credincioșii ortodocși, observând curînd ce se întîmplă, au refuzat să fie obiectul unei astfel de tranzacții. Atunci au intrat în acțiune generalii austrieci cu regimentele lor, la cererea iezuiților și a virfurilor clerului care a primit unirea. Unirea s-a impus astfel unei părți din popor prin mii de întemnițați, prin sute de martiri, prin încarcerări îndelungate de soldați în satele și casele recalcitrante, prin confiscarea vitelor și a tuturor bunurilor lor, prin alungarea lor din satele proprii prin păduri. Peste 300 de schituri ortodoxe au fost arse sau dărîmate de tunurile generalului austriac Buccov.

4. Cum am spus, în Transilvania nu numai Ortodoxia a simțit uniatismul ca produsul unui act ostil din partea Bisericii Catolice, aliată cu statul austriac, ci și poporul român. Poporul a simțit că prin încercarea de a-l rupe de la Ortodoxie se intenționează nu numai desprinderea lui din unitatea cu frații din Principate și deznaționalizarea lui treptată, ci și privarea de «legea lui românească». Arhiepiscopul unit Zoghby spune și în privința aceasta: «Trebuie să înțelegem o dată pentru totdeauna că, dacă fiecare Biserică vrea să fie guvernată de oameni de ai săi, face aceasta nu din spirit de naționalism sau de șovinism, ci pentru binele mai mare al creștinismului. Trebuie să recunoaștem că o Biserică condusă, din apropiere sau din depărtare, de oameni pentru care sînt străine tradițiile ei religioase, naționale și sociale, se vede puțin cîte puțin dezbrăcată de tradițiile ei și termină prin a lua aspectul de străină în țara ei proprie⁵.

5. *Il primato e divinito un pretesto di divisioni, in Il Concilio Vaticano II...*, p. 91.

Ortodoxia a înțeles în trecut, înțelege azi și va înțelege totdeauna unitatea creștină ca comuniune între Bisericile naționale autocefale identice în credință, nu ca un tot uniform dirijat de un centru străin Bisericii din fiecare țară, adeseori prin clerici străini, cum a făcut și mai face și azi Biserica Romano-Catolică, ce nu reușește să împace naturalul național cu supranaturalul creștin. «Istoria uniatismului a furnizat exemple evidente despre acestea», spune iarăși Arhiepiscopul Zoghby. Iar în continuare tot el spune: «Biserica e catolică, adică universală, în măsura în care se adaptează ea însăși popoarelor și ia fața lor»⁶.

5. Forțat de persecuțiile cele mai crunte — egale cu cele din timpul împăraților romani — o parte din credincioșii români din Transilvania a acceptat în secolul al XVIII-lea jurisdicția Romei, dar a rezistat la toate încercările ulterioare de catolicizare, rămânând în comuniune bisericească și deci în Hristos cu tot poporul român. Numai exterior sau prin subordonarea sub primatul papal s-a despărțit. Primatul papal a devenit semnul unic de dezbinare religioasă și națională. Uniții Zoghby, Patacsi și alții recunosc că fragmentele unite, silite să accepte jurisdicția Romei, n-au păstrat numai ritul ortodox, ci toată credința ortodoxă. Căci ortodocșii nu cunosc aceea separație artificială între credință și rit pe care au creat-o teologii catolici⁷.

Ortodocșii și uniții au văzut deopotrivă în durata uniatismului ca despărțire artificială și forțată între frați, în dependența lui de un foc bisericesc străin, în încercările unor fanatici catolicizanți dintre ierarhii și clericii uniți, crescuți la Roma, de a latiniza treptat Biserica unită, o amenințare crescândă pentru unitatea națională. De aceea toți așteptau un moment favorabil pentru lepădarea uniației și pentru refacerea unității bisericești, care să încheie procesul de unificare și de eliberare națională.

6. Acest moment i s-a oferit poporului român în 1948, după ce în 1918 își realizase unitatea și eliberarea politică a tuturor părților sale componente și după aceea își consolidase deplin această unitate și libertate.

Actul de revenire a grupului unit din Transilvania în sinul Bisericii Ortodoxe s-a realizat în mod spontan și fără dificultăți, căci el n-a însemnat o schimbare în viața lui religioasă. Totul a rămas în practicarea vieții religioase cum a fost. Dacă în secolul al XVIII-lea acceptarea unirii, deși nu însemnase nici ea decît o schimbare de jurisdicție, s-a făcut cu o hotărîtă opoziție din partea credincioșilor ortodocși, pentru că acceptarea jurisdicției străine a papalității și ruperea de la sinul Bisericii strămoșești și din unitatea bisericească cu frații lor de naționalitate reprezenta în ochii poporului un pericol viitor pentru credința și pentru naționalitatea lor, acum revenirea nu mai însemna nimic din toate acestea, ci dimpotrivă, însemna încetarea aceluiași pericol și înfăptuirea unui act mult așteptat. Viața organică a națiunii pe teren spiritual învingea o situație forțată și artificială care-i fusese impusă și pe care o tolerase de nevoie.

Puținii fanatici catolicizanți din clerul unit superior care s-au văzut dintr-o dată lipsiți de orice aderență de credincioși nu s-au putut împăca cu această rămînere a lor în văzduh. Dar atitudinea de protest în care ei persistă pînă azi nu a reușit să trezească nici după actul de la 1948 nici un ecou favorabil în fosta populație unită. Uniatismul în Transilvania este o problemă definitiv lichidată.

6. *Ibidem*.

7. G. Patacsi, *Anciennes et nouvelles perspectives concernant les Eglises Orientales unies à Rome*, în «Irénikon», nr. 4/1968, p. 33-44.

7. Cu aceasta însăși viața a lichidat o greșeală a Bisericii Romano-Catolice din trecut și a netezit calea pentru apropierea din nou a celor două Biserici. E regretabil că unele cercuri din conducerea Bisericii Catolice, în loc de a căuta să valorifice apariția acestei piedici pentru apropierea în spirit ecumenic a celor două Biserici, acordă audiență și sprijin agitației celor câțiva clerici uniți fugari din țară, care nu înțeleg nimic din importanța națională și ecumenică a actului spontan al poporului unit din Transilvania, de la 1948.

Tot mai multe voci dintre uniți și catolici recunosc azi că o condiție sine qua non pentru apropierea dintre Biserica Ortodoxă și cea Catholică resorbirea grupurilor unite în Biserica Ortodoxă. Iezuitul unit G. Patacsi scrie: «De la cea de a treia sesiune a Conciliului al II-lea de la Vatican și de la cea de a treia Conferință Panortodoxă de la Rodos mulți ecumeniști au înțeles în mod special că nu numai «latinizarea» grupurilor unite constituie unul din obstacolele principale în calea apropierii Orientului și Occidentului creștin, ci și — sau mai ales — rădăcina profundă, anume starea lor «separată», de ruptură în raport cu Bisericele Ortodoxe»⁸. Sau: «Acordul (între cele două Biserici în problema uniției) nu va putea evita problema reintegrării viitoare a unițiilor (în Ortodoxie), care nu va întârzia de a se pune»⁹. Arhiepiscopul unit Zoghby spune la rîndul său: «Teoretic ar fi minunat dacă uniții s-ar supune chiar acum jurisdicției ortodoxe. Toți uniții care sînt însuflețiți de un spirit ecumenic progresist nu-și pot dori ceva mai bun»¹⁰.

Pînă ce Roma va menține grupurile uniate între popoarele ortodoxe, dialogul oferit de ea ortodocșilor va fi suspectat ca o momeală pentru atragerea lor la o unire cu Roma după chipul celei impuse uniților. Din acest punct de vedere a fost o greșeală și Decretul *Despre Bisericele Catolice orientale* care subordonează pe patriarhii orientali ai acestor Biserici scaunului papal și îndeamnă pe uniți să lucreze între ortodocși pentru unirea Bisericii Ortodoxe cu cea Romano-Catholică după chipul unirii dintre aceste grupuri și Biserica Romano-Catholică. Pe drept cuvînt s-a spus, comentîndu-se acest Decret dat de Conciliul al II-lea de la Vatican: «În realitate Bisericele orientale unite rămîn și după Conciliu un simptom pentru structura ecleziologică a unui centralism universal care exclude unitatea într-o pluralitate de comunități de Biserici» și din acest motiv ortodocșii se văd și mai expuși pericolului prozelitismului»¹¹.

Nu ne arogăm dreptul să indicăm Bisericii Romano-Catolice metode după care ar putea să procedeze pentru a înlătura din calea apropierii între Biserica Romano-Catholică și cea Ortodoxă piedica pe care o reprezintă uniatismul. Evoluția fericită care a început în sînul Bisericii Catolice și care sperăm că va duce la un rol deliberativ al «Sinodului episcopilor», avînd pe papa ca președinte, dar nu ca dictator, și concomitent cu aceasta la o autocefalie a Bisericeilor Catolice naționale, va duce prin aceasta și la resorbirea grupurilor unite care mai există în Bisericele Ortodoxe autocefale. Poate că înainte de aceea o revizuire a Decretului *Despre Bisericele catolice orientale* în sensul de a nu se mai cere patriarhilor lor nici o subordonare față de Roma, ci numai o comuniune cu episcopii catolici și cu papa ca primus inter pares între episcopii creștini, ar curăți drumul pentru unirea între Ortodoxie și Romano-Caticism.

8. *Ibidem*. 9. *Ibidem*, p. 42.

10. În «Ökumenisches Pressedienst», nr. 4/1968.

11. R. Slenczka, *Das Oskirchendeckret des zweiten Vatikanischen Konzils*, în «Ökumenische Rundschau», 1966, Heft 4, p. 331 și 335. 12. «11 Regno», din 1 Iulie 1969, p. 225.

Dar drumul pentru resorbirea grupurilor unite, existente încă, în Ortodoxie poate să fie lung, cum spune într-un interviu Arhiepiscopul Zoghby¹². Pe acest drum se pot pune încă probleme delicate Romei. Căci o chestiune de prestigiu o poate împiedica să dea să înțeleagă acestor grupuri unite că nu o mai interesează ținerea lor sub jurisdicția sa.

8. Asemenea probleme nu se mai pun Bisericii Romano-Catolice de către fostele grupuri unite care s-au resorbit în Ortodoxie, între care este și cel român. Viața însăși s-a însărcinat în cazul lor să rezolve aceste probleme. O întreținere a agitației în vederea resuscitării lor ar fi, mai mult decât Decretul *Despre Bisericile catolice orientale*, un test despre persistența Romei de a înțelege ecumenismul ca o integrare a Bisericilor Ortodoxe în sînul ei, după chipul fragmentelor unite. O sporire a agitației în acest scop ar învenina din nou raporturile dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, ar da cauza ecumenismului înapoi cu sute de ani, ar compromite definitiv ecumenismul contemporan.

Se cere azi nouă tuturor să uităm trecutul de acte dușmănoase ale unei Biserici împotriva alteia. Dar pînă cînd persistă uniția undeva, însăși existența ei ține viu în amintire tot cortegiul de acte dușmănoase prin care ea a luat ființă. Iar o încercare de readucere în viață a uniției acolo unde ea a încetat să mai existe, nu numai că ar readuce în memorie actele de dușmănie prin care el a luat ființă prima oară, ci ar prilejui noi acte de dușmănie.

9. Se spune de către unii că ar trebui dată fiecărui ins posibilitatea să se declare în libertate pentru sau contra apartenenței sale la uniaticism.

Dar fostele mase unite care s-au resorbit în Ortodoxie au dat un răspuns liber la această întrebare în momentul în care au renunțat la unire. Propriu-zis ele au dat un răspuns că voiesc să fie ortodoxe în tot trecutul în care și-au menținut credința ortodoxă, cu toate că formal au fost ținute cu sila sub jurisdicția Romei. N-are nici un rost să li se pună din nou această întrebare. Căci aceasta ar deschide perspectiva ca această întrebare să li se pună iarăși și iarăși în viitor. Problema trebuie închisă definitiv și ea nu poate fi închisă decât ținînd seama de altă întrebare fundamentală: cărei spiritualități aparține în fond fostul popor unit din Transilvania? Celei catolice sau celei ortodoxe? Faptul că Romano-Catolicismul a ținut acest popor într-o situație necorespunzătoare cu spiritualitatea lui nu-i dă dreptul să încerce să facă aceasta iarăși. Faptul că cineva a încercat să intre în inima cuiva în mod silnic, fără să reușească, nu-i dă dreptul să încerce să intre iarăși.

Pe lângă aceasta, o eventuală nouă întrebare de soiul acesta ar implica agitații propagandistice, calomnii reciproce între reprezentanții Catolicismului și ai Ortodoxiei. Ceea ce nu ar folosi nici unei părți și mai ales nu ar folosi spiritului ecumenist.

10. Și pentru ce s-ar porni din nou o astfel de agitație, care ne-ar readuce la timpurile de tristă amintire din trecut? Pentru a arunca din nou o mică parte de oameni, amăgiți într-o stare de ambiguitate, susținută cu alte motive decât cele de ordin religios? Nici o parte din poporul român nu poate părăsi în fond Ortodoxia. Aceasta a dovedit-o în cursul unui îndelungat timp de dominație papală și deci cu aceasta ar trebui să fie în clar cei ce susțin agitația pentru o resuscitare a uniaticismului. Ce rost are atunci să fie atrasă vreo parte, din poporul român din nou sub o jurisdicție papală formală, care nu stă într-o legătură organică cu Ortodoxia, pe care

el o menține? Iar dacă agitația aceasta se susține cu speranța ascunsă că o resuscitare a uniției ar putea modifica treptat spiritualitatea ortodoxă a unei părți a poporului român, aceasta n-ar avea decât efecte și mai nefaste pentru unitatea poporului român și pentru raporturile între Biserica Ortodoxă și cea Catolică.

Dacă prozelitismul este în general condamnat azi de conștiința creștină ca o cădere din relațiile de fraternitate care trebuie să domnească între creștini, cu atât mai condamnabilă este încercarea de creare sau de refacere a unor grupuri unite, care reprezintă un prozelitism camuflat în ochii maselor de credincioși ortodocși.

11. Unica atitudine creștină și ecumenică în problema uniatismului este ca și o parte și alta să uităm trecutul dureros și să renunțăm la tendința de a-l menține sau resuscita; iar concomitent cu aceasta să înaintăm pe calea pregătirii unei unități între Biserica Ortodoxă și Catolică pe bază de iubire, spre o unitate pe care Ortodoxia o înțelege ca o comuniune între aceste două Biserici și între ierarhii lor, în condiții de deplină egalitate, desigur după înfăptuirea unității de credință. O astfel de unitate va fi nu numai mai ușor de realizat, ci va fi și mai profundă și mai reală decât o unitate sub jurisdicția exterioară a papii. Căci ea va fi, cu toată varietatea ce-o va admite, o unitate în primul rând în Hristos și în iubire, după cum spune Johann Hoeck, superiorul general al benedictinilor bavarezi, criticând Decretul *Despre Bisericele catolice orientale*: «O varietate în iubire oferă mai mult decât o unitate comandată: nu cuvînșelul «sub» (sub autoritate, sub potestate, sub moderamine) este cu adevărat catolic, ci cuvînșelul «cum»¹³.

*

Dăm în continuare drept *concluzii*¹⁴ la cele înfățișate mai înainte următoarele propuneri:

a) Noi simțim toți că problema uniatismului nu se mai pune azi ca o problemă oarecare, în ea însăși, ci ca problemă a sincerității ecumenice, a sincerității iubirii în raporturile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă.

Acum nu mai e vorba de uniatisim ca de un fenomen detașat, ci de soarta raporturilor dintre Biserica Catolică și cea Ortodoxă, sau chiar de soarta ecumenismului. Pentru că de *atitudinea manifestată de factorii responsabili față de uniatisim va depinde viitorul ecumenismului*.

Problema uniatismului nu se mai pune azi în modul cum se punea acum 300 de ani sau acum 25 de ani. Această problemă se pune azi în legătură cu spiritul ecumenic și cu obligațiile care decurg din el.

Uniatisimul a apărut acum vreo 300 de ani ca un semn al lipsei de iubire a Bisericii Catolice față de Biserica Ortodoxă, ca un semn al contestării Bisericii Ortodoxe de către Biserica Romano-Catolică. Nu urmărim să incriminăm aci Biserica Romano-Catolică, întrucât evităm să ne plasăm pe planul obiectiv al faptelor. Rămânem pe planul subiectivității, nu mai puțin important în această problemă. În acest plan ortodocșii au simțit apariția uniatismului și existența lui ca un semn al lipsei

13. La R. Slenczka, *op. cit.*, p. 322.

14. Aceste concluzii împreună cu alte temeluri pentru renunțarea Bisericii Romano-Catolice la uniatisim au fost prezentate la Consultația teologilor ortodocși (înulă la invitația Comisiei «Credință și Constituție», la Canterbury, între 1 și 4 august 1969.

de iubire din partea Bisericii Romano-Catolice. Pe același plan, Biserica Romano-Catolică a simțit aceeași lipsă de iubire din partea Bisericii Ortodoxe în resorbirea unor grupuri unite în snul acesteia acum 25 de ani. Acum, pentru ambele părți, apare necesitatea de a depăși acest sentiment care împiedică iubirea dintre ele.

În ambele acte ale dramei trecute, legată de uniatism, există ceva comun, dacă rămânem pe planul subiectivității, nu al faptelor obiective. Acest ceva comun constă în faptul că fiecare Biserică înregistra lipsa de iubire din partea celeilalte Biserici față de ea și din această pricină suferea; dar nu înregistra faptul că ea însăși se comporta fără iubire față de cealaltă Biserică și nu suferea din această pricină, ceea ce demonstrează că devenise o simplă chestiune teoretică, pentru a nu spune o lipsă de iubire. Ambele Biserici se obișnuiseră să trăiască fără iubire între ele. Desigur, responsabilitățile nu erau egale, chiar dacă lucrurile sînt privite pe acest plan subiectiv. Căci toată situația aceasta s-a produs din inițiativa Bisericii Romano-Catolice de a crea și de a susține uniatismul.

Azi Sfîntul Duh a început să trezească în conștiința celor două Biserici sentimentul necesității iubirii reale. Fiecare din ele simte că Duhul Sfînt o silește să sufere nu numai din pricina constatării lipsei de iubire manifestată față de ea de către cealaltă Biserică, ci în același timp să nu mai poată suporta să se comporte fără iubire față de cealaltă Biserică. Dar dacă lipsa de iubire reală între Biserici era legată de existența uniatismului, atunci apariția iubirii trebuie să se imbine cu începutul micșorării importanței uniatismului în conștiința lor. Și cu aceasta am ajuns la o concluzie importantă a celor ce le-am spus mai înainte: Dacă apariția și existența uniatismului au fost asociate cu lipsa de iubire a celor două Biserici între ele, voința uneia din ele de a se decide azi pentru uniatism ar reprezenta voința acestei Biserici de a continua trăirea în afara iubirii, de a se împotrivi iubirii. Credința noastră este că azi Duhul Sfînt obligă în mod hotărît la o decizie pentru iubire, ceea ce este incomparabil cu uniatismul, care — ca stare care împiedică iubirea între Biserici — constituie un păcat împotriva Duhului Sfînt.

b) Uniatismul trebuie considerat ca un semn al lipsei de iubire, iar decizia pentru el ca o decizie împotriva iubirii și a Duhului Sfînt, pentru că uniatismul constituie ipostasul viu al contestării unei Biserici de către altă Biserică soră și pentru că uniatismul devine contestarea acțiunii evidente a Duhului Sfînt manifestate în viața celeilalte Biserici surori. Biserica Romano-Catolică, creînd și conservînd uniatismul, contestă Bisericii Ortodoxe calitatea de a fi un organ adevărat al Sfîntului Duh pentru mîntuirea fiilor săi. Prozelitismul este în general un semn de contestare între Bisericile creștine și deci un semn al lipsei de iubire și s-ar putea chiar spune — un semn care face imposibilă restaurarea iubirii între Biserici.

Uniatismul este în plus o minciună, pentru că ascunde celor ce sînt atrași la uniatism caracterul prozelitist al acestei acțiuni. Într-adevăr în acțiunea de atragere la uniatism a credincioșilor ortodocși aceștia erau încredințați că nu vor fi siliți să adopte credința și spiritualitatea catolică, întrucît aceasta ar fi însemnat prozelitism, ci dimpotrivă erau încredințați că vor fi lăsați să-și păstreze întreaga credință și spiritualitate ortodoxă. Recușgerea la această înșelăciune constituie o recunoaștere din partea Catolicismului și a celor atrași la uniatism a inferiorității puterii de atracție a Catolicismului față de Ortodoxie.

Ca prozelitism, chiar dacă ar fi nemincinos, uniaticismul constituie semnul lipsei de iubire a Bisericii Romano-Catolice față de Biserica Ortodoxă. Căci nu poți avea iubire față de cel pe care-l contesti și pe care-l disprețuiești.

De aceea Biserica Ortodoxă vede în uniaticism și în uniati semnul viu al contestării sale din partea Bisericii Catolice și de câte ori Biserica Romano-Catolică afirmă și apără uniaticismul, ea afirmă și apără atitudinea sa de contestare a Bisericii Ortodoxe.

În interesul restaurării iubirii între cele două Biserici, Biserica Ortodoxă cere Bisericii Romano-Catolice ca, acum, când acțiunea Duhului Sfânt în favoarea iubirii este atât de evidentă, să aibă curajul spiritual să renunțe la uniaticism, să renunțe la acest semn evident al atitudinii sale de contestare a Bisericii Ortodoxe și să treacă la atitudinea de recunoaștere a egalității eclezio-logice între Ortodoxie și Catholicism.

Restabilirea iubirii frățești sincere în atitudinea Bisericii Romano-Catolice față de Biserica Ortodoxă nu se poate împăca cu menținerea uniaticismului, întrucât o astfel de iubire se împerechează cu contestarea. În consecință, pentru a demonstra iubirea frățească sinceră nu este de ajuns din partea Bisericii Romano-Catolice să se oprească la declarații sau chiar la unele manifestări de bunăvoință, ca de pildă retrocedarea către Biserica Ortodoxă a moaștelor unor sfinți — sfinți care, în cerul lor aparțin Bisericii Ortodoxe, chiar dacă moaștele lor se odihnesc în bisericile catolice —, ci este nevoie ca Biserica Romano-Catolică să retrocedeze Bisericii mame sufletele credincioșilor care trăiesc pe pământ ca uniți dar care au rămas în credința lor ortodoxă. Numai acest act va pune capăt atitudinii de contestare și stării de separație vizibilă între cele două Biserici.

c) Atita timp cât Biserica Romano-Catolică se manifestă decisă să continue uniaticismul, ea va continua să fie socotită decisă pentru contestarea Bisericii Ortodoxe și nu va putea manifesta o atitudine de iubire frățească sinceră față de Ortodoxie. Atita timp cât preocuparea Bisericii Romano-Catolice pentru uniaticism se menține, mișcarea de apropiere între cele două Biserici continuă să fie paralizată.

Între protestanți și ortodocși există diferențe cu mult mai mari decât între ortodocși și catolici. Dar ortodocșii și protestanții înaintează zi de zi unii către alții, fiindcă nu există între ei un zid de despărțire cum există între Biserica Romano-Catolică și cea Ortodoxă, ca semn al contestării, zidul reprezentat de uniaticism. Într-adevăr, între Ortodoxie și Catholicism diferențele sînt foarte mici dar existența uniaticismului, sau preocuparea de a-l resuscita sau de a-l crea, reprezintă nu numai un zid între cele două Biserici, ci și dovada existenței unui proiect de ofensivă din partea Bisericii Romano-Catolice împotriva Ortodoxiei, care produce o mișcare de apărare din partea Bisericii Ortodoxe. Acest lucru paralizează orice mișcare de apropiere între cele două Biserici. Numai prin dispariția uniaticismului, mișcarea de apropiere între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă ar începe și ar ajunge la ținta ei, adică la unitate.

Se afirmă uneori că uniaticismul este o realitate produsă de istorie și ca atare nu mai poate dispărea chiar dacă Biserica Romano-Catolică ar voi aceasta.

De fapt însă uniaticismul nu este o realitate religioasă prin el însuși, așa cum este Ortodoxia sau Catholicismul, sau Protestantismul. El este susținut de Catholicism și îndată ce Catholicismul i-ar refuza sprijinul, credincioșii uniți s-ar reincadra în chip firesc în sinul Ortodoxiei de care aparțin în esență, iar virtuțile unite s-ar încadra în catholicism, de care sînt, la rîndul lor, în chip camuflat. Așadar uniaticismul are o pseudoexistență, o existență aparentă.

Se afirmă de asemenea că uniaticismul ar putea avea în viitor un rol de familie între Catolicismul și Ortodoxia, deci un rol de punte nu atât de la Ortodoxie la Catolicism, cât de la Catolicism la Ortodoxie. În realitate însă, cu mica excepție a unor reprezentanți ai uniaticismului melchit, uniaticismul, departe de a încerca să fie Ortodoxia simpatetică pentru Catolicism, a ponegrit-o și o ponegrește din toate puterile, departe de a ajuta la apropierea Catolicismului de Ortodoxie, mai degrabă veninează raporturile între cele două Biserici.

Se mai afirmă că uniaticismul nu mai este asociat azi cu prozelitismul. În realitate însă, ținând seama de atitudinea de servilism exagerat față de Roma și de dispreț față de Ortodoxie a virfurilor uniate, uniaticismul nu poate fi disociat de prozelitism și nu poate fi conceput fără rolul de înveninare a raporturilor dintre Biserica Ortodoxă și cea Catolică.

De aceea renunțarea la uniaticism constituie condiția sine qua non pentru restabilirea unor raporturi ecumenice de iubire între cele două Biserici. Acesta este adevăr crud pentru unii, dar e unicul adevăr «mîntuitor» în această chestiune.

Pr. Prof. D. STANILĂ